

Raportti haastatteluista

LÄHTÖKOHDAT METSÄKULTTUURIOHJELMALLE

Matila Airi, Mäkelä Matias

Tapio Oy

Sisällysluettelo

1 Johdanto	3
2 Haastatteluiden tavoitteet ja kysymykset	4
3 Haastattelujen yhteenveto	5
3.1 Metsäkulttuurin määritelmä	5
3.2 Metsänomistajuus ja metsäsuhde	6
3.3 Kulttuuriperintökohteet	7
3.4 Metsäkulttuurin tuotteistaminen	7
4 Lähtökohdat metsäkulttuuriohjelmalle	9

1 Johdanto

Metsät liittyvät olennaisella tavalla suomalaiseen kulttuuriin, elämäntapoihin ja elinkeinoihin. Kulttuurilla tarkoitetaan yksilöiden ja yhteisöjen sosiaalisessa yhteydessä jakamia toimintatapoja, käytäntöjä, käsityksiä, merkityksiä ja arvoja. Kun ihminen tarkastelee, käyttää tai arvottaa metsiä, kyse on metsäkulttuurista.

Vuonna 2015 julkaistu Valtioneuvoston periaatepäätös Kansallinen metsästrategia 2025 nosti yhdeksi päämääräkseen metsien aktiivisen, kestävän ja monipuolisen käytön. Kansallisen metsästrategian tavoitteita toteutetaan strategisina hankkeina. Yksi strategisista hankkeista on Talousmetsien luonnonhoito, jonka osana laaditaan metsäkulttuuriohjelma. Taustalla on myös Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriympäristöstrategiasta 2014-2020.

Tämä selvitys on osa Tapio Oy:n metsäkulttuuriohjelmahanketta, joka toteutetaan maa- ja metsätalousministeriön toimeksiantona. Hanke on kaksivuotinen, ja sen tavoitteet ja tulokset on aikataulutettu vuosille 2016–2017.

Merkityksellinen metsäkulttuuri –selvitys on laadittu osana metsäkulttuuriohjelman valmistelua. Siinä kerrotaan metsäkulttuurin merkityksestä ja kuvataan sen keskeiset piirteet Suomessa. Selvityksessä tarkastellaan myös suomalaista metsäsuhdetta metsäkulttuurin keskeisenä ilmentymänä ja metsäkulttuurin hyvinvointiin tuottavia vaikutuksia.

Karhunkorva, R., Paaskoski, L., Matila, A. Ja Arnkil, N. 2016. Merkityksellinen metsäkulttuuri. Tapion raportteja nro 10.

2 Haastattelujen tavoitteet ja kysymykset

Metsäkulttuuriohjelman toimenpiteiden lähtötiedoiksi haluttiin selvittää eri toimijoiden tarpeita ja tavoitteita metsäkulttuurin ja metsäkulttuuriohjelman osalta. Selvitys tehtiin haastattelemalla toimijoita. Haastattelujen tavoitteena oli luoda konkreettinen lähtökohta kulttuuriohjelmalle ja kartoittaa näkemyksiä metsäkulttuuriohjelman kohderyhmistä. Onko tämä metsänomistajalle vai suunnataanko nyt toimijoille? Tavoitteena oli saada erilaisia näkökulmia metsäkulttuuriin haastattelemalla toimijoita monipuolisesti.

Haastatteluihin valittiin 12 henkilöä, joiden työnkuva liittyi metsäalaan tai kulttuuriin. Metsäalan ja kulttuurin yhteydessä työskentelevillä toimijoilla on myös konkreettiset mahdollisuudet rakentaa metsäkulttuuriohjelmaa. Haastattelut tehtiin syksyllä 2016.

Haastateltaville lähetettiin ennakoon haastattelun kysymykset sekä tiivis määritelmä metsäkulttuurista. Ohessa on haastattelun asialista kysymyksineen.

1. Tapaamisen tarkoitus
2. Merkityksellinen metsäkulttuuri – tiivistelmän läpikäynti
3. Mitä ajatuksia tiivistelmä ja metsäkulttuurin määritelmä synnyttävät?
4. Mitä konkreettisia toimenpiteitä tarvittaisiin metsäkulttuuriohjelmaan?
5. Mitä konkreettisia toimenpiteitä / asioita vastaajan organisaatio voi toteuttaa / olisit kiinnostunut tavalla tai toisella viemään eteenpäin metsäkulttuuriohjelmassa?

Haastattelut äänitettiin ja jokaisen haastattelun sisältö tiivistettiin kirjalliseen muotoon. Tämä yhteenveto on koostettu haastattelujen sisällöistä.

3 Haastattelujen yhteenveto

Haastatteluista löytyi paljon yhteneväisyyksiä, mutta jokaisella haastateltavalla oli jotain erilaista annettavaa erilaisista lähtökohdista johtuen. Metsäala ja –kulttuuri ovat laajoja käsitteitä, joihin sisältyy monenlaisia ulottuvuuksia. Yhteenvetona haastatteluista voidaan todeta, että metsäkulttuuriohjelma on tarpeen laatia kaikkia osapuolia palvelevaksi monipuoliseksi kokonaisuudeksi.

Haastatteluista johdettiin neljä pääteemaa seuraavasti:

1. Metsäkulttuurin määritelmä
2. Metsänomistajuus ja metsäsuhde
3. Kulttuuriperintökohteet
4. Metsäkulttuurin tuotteistaminen

3.1 Metsäkulttuurin määritelmä

Metsäkulttuurin määritelmä sai kaikista yhtenäisimpiä vastauksia. Metsäkulttuuri koettiin aineellisista ja aineettomista asioista muodostuvaksi kokonaisuudeksi, joka elää ja muuttuu jatkuvasti. Ilman asiaan perehtymistä kulttuurin voidaan ajatella olevan ainoastaan historiaa, mutta asiaa tarkemmin ajatellessa metsäkulttuuri todettiin todella laajaksi ja monipuoliseksi käsitteeksi. Osa metsäkulttuurista voi olla museoihin tallennettavaa materiaalia, mutta osa on nykyisyydessä ja tulevaisuudessa.

Arjen metsäkulttuurin määritelmän edistäminen on monipuolisen toimijajoukon vastuulla. Luonto ja kulttuuri muodostavat yhdessä erottamattoman kokonaisuuden, jota pitää vaalia. Metsäkulttuuri ei ole korkeakulttuuria, vaan osa ihmisten arkea. Tärkeää on säilyttää yksittäisten kansalaisten kiinnostus metsiä kohtaan eli säilyttää metsäsuhde, joka on voinut osalla ihmisistä etäännyä. Suomessa on paljon metsiä ja metsät muodostavat edelleen merkittävän osan Suomea.

Katseet metsäkulttuurissa pitäisi kääntää tulevaan sukupolveen, jotta heillä olisi mahdollisuus muodostaa oma metsäsuhteensa ja identiteettinsä myös metsien kautta. Liiallista ”pakkosyöttöä” pitää välttää, mutta koulun ja opetuksen kautta lasten sekä nuorten metsätietoisuutta voidaan lisätä. Sukupolvien välisen kohtaamisen on tapahduttava mutkattomasti, jotta tieto siirtyy sujuvasti sukupolvelta toiselle. Metsäkulttuuria täytyisi tehdä tunnetuksi erityisesti piireissä, joissa tietoutta ei ole. Metsien parissa paljon viettäneille on muodostunut vahva metsäsuhde, jolloin myös metsäkulttuurin ymmärtäminen voi olla helpompaa.

Osa koki metsäkulttuurin niin laajana käsitteenä, että on mahdotonta löytää yhteistä käsitystä. Voidaan löytää yhteisiä asioita, mutta kulttuurinen käsitys eroaa eri lähtökohdista tulevilla ihmisillä. Jokaisen ihmisen oma metsäsuhde vaikuttaa paljon myös käsitteeseen metsäkulttuurista. Yhtenäinen metsäkulttuuri sai ristiriitaisia näkemyksiä ja osan mielestä ei ole

oleellista löytää yhteneväistä kuvausta metsäkultuurille, kun taas osan mielestä pitäisi löytää metsäkultuurin ydinajatus. Metsäkulttuuriohjelman lähtökohtana olisikin metsäkultuurin monimuotoisuus ja erilaiset näkökulmat.

3.2 Metsänomistajuus ja metsäsuhde

Metsänomistajuudessa on tapahtunut jatkuvaa muutosta. Vanheneva metsänomistajakunta, kaupunkilaismetsänomistajat ja sukupolvenvaihdokset ovat haastavia myös metsäkultuurin säilymisen näkökulmasta. Kuinka ihmisten metsäsuhde on muuttunut ja millaisia vaikutuksia sillä on?

Metsänomistus on olennainen osa metsäkulttuuria. Suomessa on hajanaisesti jakautunut metsänomistus, mikä on myös syy jokamiehenoikeuksille. Perhekeskeisyys metsien omistuksessa on luonut suomalaisen metsäkultuurin. Ylisukupolvisuus on luonut taloudellisten arvojen lisäksi vaalittavia kulttuurisia arvoja ja metsänomistukseen on muodostunut tunnesiteitä. Metsänomistus on jotain, mitä halutaan vaalia ja säilyttää suvussa. Suomessa ja muissa pohjoismaissa on erilainen metsäkulttuuri kuin muualla Euroopassa, jossa omistus on enemmän keskittynyttä.

Metsästysseurat edistävät metsäkulttuuria, kun jäsenet viettävät paljon aikaa metsissä. Vanheneva jäsenistö seuroissa houkuttelee myös nuoria sukupolvia mukaan toimintaan. Metsästyksen yleinen hyväksyttävyys ja ravinnon saanti luonnosta ovat myös metsäkulttuuria. Jokamiehenoikeudet ovat arvokas asia suomalaisessa metsäkultuurissa, josta täytyy pitää kiinni.

Metsänomistaminen on muuttunut ja sukupolven vaihdosten myötä suuri osa metsänomistuksesta on siirtynyt kaupunkiin. Onko kaupungissa asuvilla samanlaista tietoa ja taitoa metsänhoitoon kuin aiemmin? Metsänomistajat tarvitsevat neuvontaa ja opastusta. Sukupolvien väliset vaihdokset tulisi tehdä helpoksi. Vanhemmat sukupolvet voisivat opastaa nuorempaa sukupolvea hyvissä ajoin metsäomaisuuden hoitoon, jolloin myös uudelle sukupolvelle kehittyisi suhde metsiä kohtaan. Erilaiset yhteismetsän tapaiset järjestelyt olisivat mahdollisuus metsänhoidon ulkoistamiselle. Mikä olisi helpoin tapa luovuttaa metsän ulkopuoliseen hoitoon? Metsäpalveluja pitäisi kehittää laajemmaksi, jotta kaikille olisi jotakin.

Kaupungistumisella on muutenkin suuri vaikutus metsäkulttuuriin. Suomeenkin on syntynyt kaupunkikulttuuri ja alettu arvostaa kaupunkielämää, joka on johtanut vapaa-ajanviettokulttuurin muutokseen. Perinteistä metsä- ja järvimaisemaa ei arvosteta enää samalla tavalla kuin aiemmin. Tämän vaikutuksia metsäkulttuuriin pitäisi tutkia. Voidaanko tulevaisuudessa metsäsuhteeksi laskea myös suhde kaupungin lähipuistoihin, vai pitääkö metsän olla ”oikeaa metsää”?

Suomalaisten metsäsuhteen muutokset vaikuttavat paljon myös metsäkulttuuriin. Metsäsuhteen muutokset ja vaikutukset metsäkulttuuriin voisivat olla yksi tutkimuskohde. Suomalaiset ovat aina olleet riippuvaisia metsistä. Metsien hyödyntämisen, hoitamisen ja

metsissä elämisen kautta ihmisille on muodostunut metsäsuhde. Kaupungistumisen vaikutukset metsäsuhteeseen ovat olleet huomattavia.

Metsäkulttuurin avulla voidaan tutkia metsänomistajien hakkuutoimenpiteitä. Millaiset arvot ja mieltymykset vaikuttavat hakkuupäätöksiin? Metsillä on esimerkiksi maisemallinen ja ekologinen arvo, joiden merkitys vaihtelee suuresti eri ihmisten välillä. Millainen vaikutus kulttuurisella ympäristöllä on ihmisten käyttäytymiseen metsänhoidossa ja hakkuissa? Kulttuurilla on suuri vaikutus ihmisten käyttäytymiseen, joten tarkastelu olisi oleellista myös metsäkulttuurihoidon kannalta. Metsäkulttuurin vaalimisella on mahdollista vaikuttaa kansallisella tasolla metsänomistajien käyttäytymiseen. Talouteen ja luonnonsuojeluun liittyvät vaikutukset on huomioitava myös kansallista metsästrategiaa suunniteltaessa.

3.3 Kulttuuriperintökohteet

Olisi tärkeää, että metsänomistajilla olisi mahdollisuus tallentaa tietoa muille ja tuleville sukupolville. Tällöin perimätieto säilyy. Tiedon saaminen ja kerääminen olisi tehtävä mahdollisimman helpoksi, jotta kaikilla halukkailla olisi pääsy tietoihin.

Suomen metsissä on paljon kulttuuriperintökohteita, koska metsillä on aina ollut merkittävä rooli suomalaiselle elämälle. Museovirasto on kartoittanut kulttuuriperintökohteita ja kehitteillä on myös karttaseläinperustainen palvelu, johon voi lisätä omia havaintoja ja tietoja arkeologisista kohteista. Palvelussa kaikilla olisi mahdollisuus osallistua tiedonkeruuseen. Viranomaiset tarkistaisivat tiedot ennen julkaisua ja lopputuloksen voi työstää yhdessä ilmoittajan kanssa.

Metsäsuunnittelijat voisivat ottaa kulttuurisesti arvokkaat kohteet huomioon hakkuissa. Esimerkiksi pienaukkohakkuiden avulla arvokkaat kohteet voitaisiin säilyttää. Metsänomistajat on otettava huomioon. Monimuotoistuminen näkyy myös metsänomistajakunnassa ja heillä on paljon erilaisia näkemyksiä metsäperinnön säilyttämisessä. Kaikki näkökulmat olisi otettava huomioon. Monimuotoinen metsäsuunnittelu voi olla tulevaisuudessa valttikortti metsäalan yrityksillä.

Valtion alueelliset inventoinnit kulttuuriperintökohteista ovat tapa kerätä tietoa kaikkien saataville. Poliittiset päätökset voisivat mahdollistaa tarvittavat resurssit inventointihankkeille, jotka ovat vähentyneet viime vuosikymmeninä.

3.4 Metsäkulttuurin tuotteistaminen

Metsäkulttuurihoidon pitäisi olla mahdollisimman monipuolinen ja ottaa huomioon kaikki näkökulmat. Metsäkulttuurista tulee useimmille mieleen ”pehmeät arvot” ja metsien taloudellinen puoli jää usein taka-alalle. Myös esimerkiksi puurakentamisen ja –sisustuksen merkitystä pitäisi korostaa. Biodiversiteetti-käsitettä voi käyttää myös metsäkulttuurin yhteydessä eli metsäkulttuuri on monimuotoista. Metsäkulttuurissa yhdistyvät taloudellinen, kulttuurillinen ja sosiaalinen puoli.

Ohjelman avulla pitäisi hyödyntää suomalaista metsäkulttuuria ja ekosysteemipalveluja myös ulkomaalaisille matkailijoille. Suomi on metsien ja soiden maa, joka olisi monille hieno kulttuurimatkailukohde. Kuinka Suomea osattaisiin markkinoida oikein? Pitäisi myös miettiä, kuinka suomalaista metsäkulttuuria voisi esittää tiiviissä muodossa. Indis-matkailu (yksinmatkailu) on kasvattanut suosiotaan ryhmämatkailun lisäksi ja Suomen luonto sopisi hyvin kohderyhmälle.

Jokamiehenoikeudet ovat erityispiirre suomalaisessa metsäkulttuurissa. Metsien hakkuut aiheuttavat voimakkaita tunnereaktioita monissa ihmisissä. Jokamiehenoikeudet voisivat olla tapa edistää metsäteollisuuden vientiä markkinoimalla Suomen metsien kestäväää käyttöä. Suomalaisilla on mahdollisuus tasapuolisesti nauttia metsistä, mikä voisi olla tapa markkinoida suomalaista metsäteollisuutta.

Metsäteollisuus on myös osa suomalaista metsäkulttuuria. Metsien virkistyskäyttö ja puuntuotanto eivät ole toisiaan poissulkevia vaihtoehtoja. Metsien käytön hyväksyttävyyden edistäminen voisi myös olla metsäkulttuuriohjelman tavoitteita. Ekologisesti tärkeitä alueita on suojeltava, mutta arvokkaat alueet huomioon ottavat hakkuut mahdollistavat luonnonsuojelun yhdistämisen metsätalouteen.

Teknologian kehittyessä puusta on mahdollista valmistaa yhä enemmän erilaisia sovelluksia. Perinteisestä metsäteollisuuden käyttämästä selluloosaa voidaan tulevaisuudessa hyödyntää nanoselluloosan muodossa. Uudet kaupalliset sovellukset vaikuttavat myös metsäkulttuurin kehitykseen, koska metsistä saatavat hyödykkeet monipuolistuvat. Tämä voi muuttaa ihmisten arvostusta metsiä kohtaan. Uudet resurssit ja tuotteet voivat mahdollistaa jopa modernin omavaraistalouden kehittymisen. Omista metsistä voitaisiin tyydyttää omat tarpeet monipuolisesti. Nanoselluloosan kehitys on vasta alussa, joten emme vielä tiedä sen kaikkia tulevaisuuden mahdollisuuksia.

4 Lähtökohdat metsäkulttuuriohjelmalle

Haastattelujen tarkoituksena oli muodostaa lähtökohdat ja kartoittaa taustatietoja metsäkulttuuriohjelmalle. Haastatteluissa saatujen tulosten avulla metsäkulttuuriohjelmaa voidaan kehittää tarkoituksenmukaiseksi ja kaikkia osapuolia palvelevaksi kokonaisuudeksi.

Haastateltavat esittivät lähtökohdaksi ohjelmalle kysymystä ”Mitä ohjelmalla halutaan saavuttaa?” Aluksi pitää selvittää taustatiedot ja käsitteistö. Ohjelman tavoitteena on lisätä metsäkulttuurin arvostusta ja saada metsäkulttuurista voimavara metsätalouteen. Metsäkulttuurista täytyy poimia tärkeimmät asiat ja keskittyä niihin – unohtamatta kuitenkaan monipuolisuutta. Useat haastateltavat pohtivat metsäkulttuurin taloudellisia mahdollisuuksia. Suomen metsäkulttuuri on kansallinen voimavara, jonka avulla pitäisi löytää uusia liiketoimintamahdollisuuksia. Ekosysteempipalvelujen tuotteistaminen ja metsäkulttuurin taloudellinen hyödyntäminen ovat myös osa nykypäivän metsäkulttuuria.

On myös mietittävä, millaisia toimijoita meillä on. Miten erilaiset toimijat voivat edistää metsäkulttuurin säilymistä? Kaupungistumisen myötä kaikilla ihmisillä ei ole enää samanlaista metsäsuhdetta kuin maaseudulla elävillä, joille metsät ovat aina olleet osa arkea. Kuinka tulevien sukupolvien metsätietoisuus voidaan turvata? Metsäalan opetus ja metsissä liikkuminen jo nuoresta lähtien mahdollistavat metsäsuhteen kehittymisen tulevillekin sukupolville. Ohjelman edistämiseksi olisi tärkeää löytää myös sopivia yhteistyökumppaneita, jotta voitaisiin hyödyntää monialaista osaamista.

Metsäkulttuurin tehtävänä on säilyttää arvokas suomalainen metsäkulttuuri ja turvata sen säilyminen myös tuleville sukupolville. Vanhan ja uuden kohtaaminen kiinnostivat myös useita haastateltavia. Kuinka metsiemme käyttö on kehittynyt vuosien varrella ja millainen tulevaisuus on edessä? Erilaiset verkkotallennusjärjestelmät mahdollistavat tiedon siirtymisen sukupolvelta toiselle entistä helpommin. Digitalisaatio ja paikkatietojärjestelmät ovat muokanneet myös metsäalaa viime vuosina ja niiden vaikutuksia nykypäivän metsäkulttuuriin voisi tutkia.

Kaikki haastateltavat kokivat metsäkulttuurin tärkeäksi ja säilyttämisen arvoiseksi. Metsät ovat aina olleet - ja tulevat olemaan merkittävä osa suomalaisuutta. Metsäkulttuuri pitäisi voida integroida osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää tulevaisuudessakin.